

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

EINDE VAN EEN FICTIE

Volgens het woordenboek is een fictie een voorstelling of beschouwing, die niet op de werkelijkheid berust, maar toch gebruikt wordt om een bepaalde gedragslijn aan te bevelen of te verdedigen. Zo'n fictie is een voorstelling, dat Nederland een protestantse natie zou zijn. Er is misschien wel eens een tijd geweest, dat dit het geval was, maar dat is dan ook al lang geleden en het heeft voor de huidige situatie geen enkele betekenis meer.

De cijfers, die thans over de volkstelling 1960 bekend zijn geworden, spreken duidelijke taal. Ruim 40% van het Nederlandse volk geeft op R.K. te zijn, 28,3% is Hervormd en 9,3% Gereformeerd. Tegenover 1947 betekent dit voor de katholieken een vooruitgang van 1,9%, voor de hervormden en gereformeerden echter een achteruitgang van resp. 2,7 en 0,4%. Er waren in 1960 in ons land ruim 4,6 miljoen rooms-katholieken, ruim 3 miljoen hervormden, ruim 1 miljoen gereformeerden en nog eens een half miljoen leden van kleine kerkgenootschappen. En aangezien we op dat ogenblik met 11 miljoen ons op het dierbare, aan de zee ontworstelde Nederland zaten te verkneuteren, blijven er bijna 2 miljoen over, die opgaven, niet bij een kerkgenootschap te behoren.

Als men rekening houdt met de groei van de bevolking tussen 1947 en 1960, welke bijna 2 miljoen of 20% bedroeg, blijkt deze toename in de percentages voor de verschillende kerkgenootschappen een verschillend beeld op te leveren. Ze zijn weliswaar percentsgewijze allemaal gestegen, maar bij de

katholieken bedroeg de stijging 25%, bij de hervormden 8%, bij de gereformeerden 14% en bij de overige gezindten 17%. Verhoudingsgewijs profiteerden de katholieken dus het meest van de groei van de bevolking, hetgeen niet zo vreemd is. We hebben zo het vermoeden, dat dit bij een doorgaan van de bevolkingstoename over 20 jaar wel eens een ander beeld zou kunnen opleveren.

Opvallend is echter, dat de groep die de grootste procentuele stijging vertoont de buitenkerkelijken zijn, n.l. 28%. In totaal gaf 18,4% van de Nederlanders in 1960 op, dat ze niet tot een kerk behoorden tegenover 17,1% in 1947. Het zou interessant zijn om hierbij ook de gezinsgrootte in ogenschouw te nemen, maar daarvan hebben we op het ogenblik de cijfers nog niet bij de hand.

Hoe men echter ook de cijfers groepeeret en welke berekeningen men ook toepast, twee dingen staan o.i. onmiskenbaar vast. De onkerkelijkheid neemt toe, percentsgewijs sneller dan de bevolkingsaanwas en Nederland is beslist geen protestantse natie. Iedere groep zal daar voor zichzelf de conclusies uit moeten trekken, maar men zal er wel rekening mee moeten houden, dat we in een land leven, waarin verschillende overtuigingen voorkomen, die ieder hun bijdrage moeten leveren, maar daarbij rekening dienen te houden met de overtuiging van de ander. En het georganiseerde humanisme biedt aan hen, die niet meer tot een kerk behoren, een volwaardige levensovertuiging aan. Niet meer, maar ook niet minder.

wilt u ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij U het abonnementsgeld 1963 zo spoedig mogelijk te betalen. De abonnementsprijs bedraagt f 4,— per jaar. Dit bedrag kan worden overgemaakt op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring — Utrecht, met als omschrijving:

„Abonnement 1963”

Bij voorbaat hartelijk dank.

FEEST VAN HET WAKEN

Dit kan een gezellige zondag worden; nog meer dan anders, omdat we zoveel feestdagen in 't vooruitzicht hebben. De winterfeesten zijn in ons land overvloedig en intiem. Maar ook wel 's moeilijk: Vooral met Kerstmis verwacht men er iets meer van, dan gezelligheid alleen. En als dat meerdere dan niet gevonden wordt, sluipt soms de leegte binnen in de kamer of in iemands hart. Ook kunnen wereldboodschappen van vrede ons heu maken of verbitterd, omdat de oorlog toch maar voortduurt, koud of heet. Zijn het dan alleen maar „vrome” wensen, die men elkaar in deze dagen toezendt; vroom in de spreekwoordelijke zin, dat ze nooit in vervulling gaan?

Radicaal naar één kant is deze vraag beantwoord door de sowjetregering na 1917. Het heil, zo gelooft men, is daadwerkelijk te realiseren door communistische organisatie en strijd. Daarom geen Kerstfeest — Kerst betekent Christus — maar op die dag doorwerken, een extra prestatie leveren voor de revolutie. De kerstboom werd verboden, behalve voor buitenlanders. Klaus Mehnert schrijft daarover in zijn boek, dat in Nederlandse vertaling „de Russen” heet. Hij heeft gezien, hoe mensen met verrassing en verlangen naar binnen starden, waar ze bij een buitenlander de lichtjes zagen branden. Het verbod heeft geduurd tot 1935, toen in de dagbladen onder bedekte termen geschreven werd, dat „nieuwjaarsbomen” niet verboden waren. „Het was”, gaat de schrijver dan verder, „alsof het land door een toverstaf was aangeraakt. Toen ik de volgende dag van het dorp waar wij woonden naar Moskou reisde, kon ik mijn ogen niet geloven: ik zag, hoe honderdduizenden sparrebomen op honderden, nee duizenden sleden stadwaarts gleden. Niet vele bereikten het centrum. Reeds in de buitenwijken werden de sleden bestormd door kopers.. Op Oudejaarsavond stonden in miljoenen woningen en op vele pleinen en fabrieksterreinen versierde sparrebomen, meer dan ik voor de revolutie ooit gezien had.” — Vertelt Mehnert ons hier een stukje terugkeer naar het christendom? Dat niet; de lichtboom stamt uit vóórchristelijke wintervieringen, waar later de kerk getracht heeft haar stempel op te drukken. Nu maken op hun beurt de communisten er een nieuwjaarsfeest van. Wat echter bleef, duizenden jaren door, met of zonder godsdienst, is het symbool van de altijd-groene boom, bekleed met licht.

Ik herinner me, veel dichter bij huis, een gezinnetje in armoedige omstandigheden, waar men niet bij machte was een kerstboom te kopen, en toen een oude cactusplant met enkele kaarsjes had versierd. Voor die cactus de genadeslag, maar treffend was de overgave, waarmee zelfs de vader van dat huis naar het licht zat te kijken. Soortgelijke ervaringen worden verteld uit gevangenkam-

pen of van het front. In de ergste situaties kan een mens zich vastklemmen aan het kleinste stukje warmte dat hij vindt of maakt. Het wordt een pand, een teken van betere mogelijkheden. In de donkerste dagen van het jaar ontsteken we symbolisch licht; er worden wijdingsstonen gehouden, kaarten met een spreuk verzonden, men geeft iets extra's voor minder bedeelden.. en daar is 't al een lapmiddel geworden, althans voor menig een; geen teken meer van opbouw die men ook waar maakt in de wereld. De problemen daarbuiten en thuis worden als onoplosbaar gevoeld; laten we ze tenminste deze dagen vergeten in een stemming van vrede, een troost voor on vervulde wensen! — Zou dat inderdaad de bedoeling zijn? Of reiken de midwinterverlangens naar een geluk, dat ook werkt in januari en april; naar een vrede, waar de problematiek van Cuba en Rusland, van Indonesië en Zuid Afrika niet buiten staat?

„Voor allen of voor geen”, zo heeft Boutens het geluk eens getypeerd. Als niet op wereldschaal de ellende werkelijk wordt aangepakt, is kerstviering een schijn-heiligheid. Dat hebben de communisten goed gezien. Maar wat hebben ze gedaan? Zich zo vastgebeten in dogma en dictatuur, dat ieder die daar niet in gelooft, tot vijand wordt verklaard. De wereld splijt. Iets vergelijkbaars is eerder met het christendom gebeurd. De Christus wordt verkondigd als het kind van Bethlehem, geboren in een stal; weerloos, één met alle mensen. Maar wat voegt men eraan toe? Hij is de enige weg tot behoud, koning over allen; wie in hem persoonlijk niet gelooft, gaat — en dat voor eeuwig — verloren. Als dit waar zou zijn, zodat de meeste mensen buiten staan, moest men zich dan niet liever bij hen voegen, in plaats van gezellig kerstmis te vieren? Immers niet om te heersen is Christus gekomen, naar zijn eigen woord, maar om te dienen. Juist zo wordt zijn eer hoog gehouden, al zullen sommige van onze kerkelijke vrienden daar anders over denken. Neergeworpen in de koude nacht, is hij een der aangrijpendste symbolen van ons aller bestaan; of is dat te veel gezegd, ditmaal voor sommige humanisten?

I s er op een gevoelig punt als dit, ruimte voor verschil van opvatting; niet alleen in ons land, maar ook binnen één gezin? Tegen midwinter spitsen deze vragen zich toe. We trekken naar binnen, we komen tot elkaar en tot onszelf: Waar gaat de wereld heen, waar werken we voor, wat is de zin van al ons doen en laten? Sparregroen en kaarslicht zijn immers maar een teken, zoals voor dat gezin de cactusplant, van wat in werkelijkheid gebeurt. En zelfs over dat teken kan al twist ontstaan. Er zijn joodse en christelijke, socialistische en nog andere tra-

dities; sober of overvloedig, ook wat betreft de versiering; men kan wandelen in de natuur of thuis familie en vrienden ontvangen; veel samen doen of meer ieder z'n gang gaan. Iemands voorkeur houdt verband, vooral op dit feest, met zijn ontwerp van de wereld en van zijn eigen leven. Verschillende ideeën kunnen naast elkaar bestaan in vrede, maar ook wel in regelrechte tegenstelling; en dan komt het er op aan: Eerlijke strijd vraagt om plaats voor elk ontwerp en symbool, ook van de minderheden in de groep, de zwakkeren in het gezin.

Wat is nu een humanistische stijl voor het feest van de kortste dag? Die stijl begint niet bij één bepaalde keus uit al de genoemde vormen; maar veel meer bij de openheid tot gemeenschappelijke voorbereiding. Ieder mag komen met z'n eigen smaak, z'n geloof, z'n actieve inbreng. En de kunst is — inderdaad, een stukje scheppende levenskunst — daar met geven en nemen een geheel van te maken. Ook wie helemaal niet mee wil doen, is vrij. Ja ja, maar dat is nog het moeilijkste niet. We kunnen er ook een bij hebben, die alleen de haan van zijn eigen opvatting wil laten koning kraaien; die het feest voor de anderen bederft, of gaat mokken als hij z'n zin niet krijgt. Wat dan? Het herinnert ons aan de sowjets die voor iedereen de kerstboom verboden, omdat ze er zelf iets tegen hadden; wat trouwens bepaalde christelijke richtingen ook wel gedaan hebben. Hier ligt de grens: Wie anderen niet vrijlaat, moet op z'n plaats gedrongen worden. Dat eist in de wereld krachtdadig verzet, gewapend als het moet. En thuis: het conflict niet altijd te vermijden.

Nu zijn we terug bij onze vraag van het begin: Hoe moet dat op kerstmis met „vrede op aarde” en met de wereldboodschappen van nieuwjaar? Vrome wensen? Een begin van het antwoord luidde: „Voor allen of voor geen”. Als ons dat ernst is, kunnen we de kwaden niet buiten de deur houden, evenmin als 't kwaad in onszelf. Dat zou inderdaad „vroomheid” worden, vlucht in een schijnhemel, „zalig” kerstfeest. Maar vroom betekende oorspronkelijk „dapper”: De vijand in de ogen zien. Vermoorden helpt niet,

dan komen anderen in zijn plaats. Wat ons rest, is hem binnen zijn perken te houden en des te meer hem aan te spreken op zijn menselijkheid. Die uiterste spanning wordt gevraagd, ook binnen onze eigen geest: Het kwaad niet wegforcen, maar het omvangen door een ruim en open leven; een leven zowel van strijd en bedwang, als van aanvaarding en begrip.

Is dat een te moeilijke opgave, die niet past bij de vreugde van kerst? Of zou juist in de opgave onze vreugde kunnen schuilen? Hier blijkt het verschil tussen kaarslicht en sparregroen. Beide zeggen: doorgaan; op de donkerste dag, in de hevigste kou — die nog komt — juist dan. Terwijl echter het groen een geschenk is van de natuur, wordt de kaars gemaakt door mensenhanden. Als de zon ons verlaat, moeten we zelf zorgen voor warmte en licht. En we kunnen het; ons bestaan hangt ervan af. Ook hoe de toekomst er zal uitzien, wordt hierdoor bepaald; wijsheid van vroegere geslachten geeft ons een geleide; maar op beslissende momenten van het openbare- en van 't privéleven, blijft het boekje achter, net als de zon; we staan voor eigen rekening. Dat is het hachelijke van mens te zijn, maar tevens wat ons boven het dier verheft: bestaan en toekomst in eigen hand. Deze grootste zorg is tevens onze glorie, die we vieren: Feest van het waken.

Persoonlijk leed hoeft ook niet buiten te staan op dit feest, waar het gaat om de kern. Eerlijk erkend verdriet — dat is iets anders dan gekoesterd of geëtaled — behoedt ons voor illusies. Het dringt tot zoeken naar wat waarde heeft voor de wereld die verder gaat, al worden wij afgebroken. De wereld van onze vroegere idealen en van onze kansen, gehaald of gemist; de wereld waar onze overledenen voor hebben geleefd, zij vraagt onze trouw; onze interesse voor jongeren, op wie het nu gaat aankomen. Is waken niet bij uitsteking waken in de nacht? De kaars is een symbool daarvan. Maar in uren van zorg en beslissing is geen enkel symbool toereikend; we moeten vooruit, menigmaal tastend in het niets. De nacht kan zo donker worden, dat het feest erin verdwijnt. Wie dan waakt, volbrengt wat het feest bedoelt.

P. N. KRUYSWIJK

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistische Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

lezingen voor de radio

zo. 30 dec. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond”.

zo. 6 jan. VARA 9.45 uur: L. van Gelder: „Vorming voor jonge mensen”.

zo. 13 jan. VARA 9.45 uur: L. van der Wal: „Gewone mensen”.

zo. 20 jan. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

ADVERTENTIES

Ambtshalve heb ik eens een jaargang van een krant van honderd jaar geleden door moeten kijken. Laat ik liever zeggen: door mogen kijken, want het was een heerlijke bezigheid, waaraan ik twee volle dagen heb besteed zonder mij een ogenblik te vervelen. Het nieuws was zeer boeiend, voornamelijk door de rangschikking. Berichten die thans met vette koppen over veel regels op de voorpagina zouden worden geplaatst om ons er diep van te overtuigen, dat wij bezig zijn aan de grootste gevaren te ontsnappen zette men destijds op een rijtje onder elkaar, zoals dat hedentendage met de markt- en scheepsberichten gebeurt, die met blijkbaar tegenzin worden opgenomen.

Zo was er honderd en enkele jaren geleden een oorlog aan de gang hier in Europa. Maar meen nu niet, dat men zich daar erg druk over maakte. Zeker, er waren enkele duizenden soldaten gesneuveld, maar dat was allemaal zó ver weg, helemaal in Italië en daar kon men zich hier toch niet over opwinden.

Daarentegen gebeurde het ook wel eens, dat er voor een leergierig genootschap een lezing gehouden werd met een Leidse fles, waaruit zomaar vonken sprongen en die iets te maken had met electriciteit, een schokkend verschijnsel. Aan zulk een bijeenkomst werd graag een halve kolom of meer besteed.

Het was toen blijkbaar een mooie rustige tijd, waarin bovendien met ruime hand roggebroden en turven en soepbonnen werden uitgedeeld aan arme mensen. Voorzover die tenminste niet in werkhuizen waren ondergebracht, want wie het voorrecht had daar te mogen werken, kon wel voor zichzelf zorgen. De verdiensten liepen soms op tot twee gulden en meer per week.

Die kranten waren dus hoogst belangwekkend, maar het allermooiste waren de advertenties. Daarin lag het leven van honderd jaar geleden in argeloze bloetheid te kijk. „Zó was het dus in die tijd”, heb ik gedacht en bij wijze van spel heb ik vanavond (vóór de feestdagen) getracht de advertentiepagina's in de krant te lezen met het oog van de man, die in 2063 de opdracht krijgt oude kranten te lezen.

Ik ben daarbij geleid door het Duitse satirieke maandblad Pardon, waarop Mens en Wereld onze aandacht heeft gevestigd. (Danke veelmaals, M. en W! Ik heb mij dit blad ijlings aangeschaft. Het heeft mij gesterkt in de overtuiging, dat in het land van het Deutschtum — overigens geheel in overeenstemming met de theorie — de tegenkrachten tegen dit onprettige verschijnsel het schoonste opbloeien.)

In genoemd blad werd een helder licht geworpen op de stimulerende kracht, die van het Kerstfeest uitgaat op de neringdoende middenstand en via deze op het gebruik van veel en dure voedings- en genotmiddelen. Het Nederlandse dagblad dat ik thans voor

mij heb, bevat dan een gehele bladzijde die men moeilijk over het hoofd kan zien en waarop zonder enige terughouding staat, dat feestdagen vleesdagen zijn. Ik had mij altijd laten vertellen, dat de feesten aan het einde des jaars in de eerste plaats aan de geest gewijd waren. En ik had ook vernomen, dat de geest gewillig maar het vlees zwak is, edoch nu blijkt, dat daarentegen het vlees gewillig maar de geest zwak is.

In hetzelfde dagblad trof ik niet minder dan vier aanbevelingen aan voor vermouthe, enkele voor cognac en een voor champagne. Van de laatste drank had ik trouwens reeds een voortreffelijk uitgevoerd en aan mij persoonlijk gericht vrouwblad over de post ontvangen. Toen ik gelezen had, dat een enigszins fatsoenlijke „brut” tussen de f 15 en de f 20 kostte heb ik het blad verdrietig in de vuilnismand gegooid.

Bijzonder treffend vond ik ook een stemmingsvolle en geheel in het Frans gestelde aanbeveling om een zeker reukwerk te kopen. Reukwater in een atomiseur (lees sproeiertje) was te koop voor f 49,50. Het woord kerstmis (in het Frans) was zeer on-eigenlijk opgesierd met het kopje van Aphrodite van Melos. Hierdoor kreeg het bijchrift: „Kerstmis is beminnen, beminnen is geven”, een betekenis die de aandacht van het Kerstgebeuren afleidt.

Op een andere bladzij las ik, dat men in betere kringen zulk een sproeiertje aanbiedt „in stijlvolle smoking van Engelse piqué drappé, zwart, 1-rij sluiting en met zuiver zijden shawlkraag f 229,50”. Gelukkig heb ik zo'n pak niet nodig, want ik heb niet het voornemen mijn vrouw te atomiseren.

Tenslotte deel ik u mee, dat voor degenen die in een onbewoonbare woning huizen, er altijd nog gelegenheid bestaat buitenshuis divertissement te zoeken. Men kan er radicaal een paar dagen op uittrekken en is dan voor f 115 à f 125 een dag of drie onder dak. Kerstmaaltijden bij kaarslicht (en hier gaan wij dan even over op candlelight) kosten gemeenlijk f 25. Ik heb een aanbieding aangetroffen voor f 7,50, maar dat moeten dan heel erg kleine kaarsjes zijn.

Enfin, als u dit leest hebben wij het allemaal weer achter de rug. Wij, die persoonlijk niet zo betrokken zijn bij het Kerstfeest, zullen ons waarschijnlijk bepaald hebben tot het lezen van een boekje bij de haard en het eten van een extra kerstkransje.

Dat komt dan niet in de krant. Daarom moet ik iets van mijn oorspronkelijke stelling terugnemen. Niet het hele leven ligt bloot in de advertentiepagina's. Het mijne bijvoorbeeld niet. U zult mij vermoedelijk pas in de advertentiekolommen kunnen ontmoeten met de vermelding, dat de plechtigheid zal plaatsgrijpen na aankomst van de trein van 13 uur 47 of daaromtrent.

H. H.

Voor een bewust wezen is bestaan veranderen, veranderen rijpen, rijpen is voortgaan met zichzelf eindeloos te scheppen.

Bergson (1859—1941)